

Liberal Feminizm Üzerine Tartışmalar

Hatice Nur ERKIZAN*

Liberal politika kuramı üç temel öge üzerinde yükselir ki bunlar sırasıyla: 1) haklar, 11)otonomi ve 111) akıl'dır. Buna göre; insanın hakları vardır ve o bu hakları kullanma özgürlüğüne sahiptir. Özgürlüğü sınırlayan tek şey diğerlerinin haklarıdır. Bu politik kavrayış insana ilişkin bazı temel varsayımlara dayanır ki onlardan en önemli olanı şudur: insanlar arasındaki farklılıklar ne olursa olsun onların hepsinin paylaştıkları bazı nitelikler vardır ve bu niteliklerinden dolayı da hakları vardır. Rasyonalist liberal geleneğe göre, bu temel nitelik akıldır. Özgürlükçü liberal gelenek ise, adından da açıkça anlaşılacağı gibi, otonomiye merkezi bir önem verir. Kendilerine Kant'ın düşüncesini temel alanlar için ise otonomi ve haklar birbirini gerektirir.

Aklın liberal düşüncedeki merkezi işlevini inkâr etmek olanaksızdır. Dolayısıyla; aklın doğasının ne olduğu liberal düşüncenin üzerinde durduğu en önemli konulardan birini oluşturur. Tarihsel olarak zengin bir akıl anlayışına sahip olan liberalizm insanın akıl sahibi bir varlık olarak biçimlendirme, karar verme ve kişinin haklarını ahlâksal bir toplumda yaşama geçirmesine büyük bir önem verir. Ve böyle olması bakımından da akıl, ahlâksal ve politik söylemlerin

kendisine dayanılarak gerçekleştirildiği bir "töz" işlevine sahip görünür.

İlk başta cinsiyetsiz, tarafsız ve evrensel bir doğaya sahip gibi görünen akıl kavramı, dünden bugüne, örneğin; Mary Wolstonecraft, Harriet Taylor Mill, Amy Gutman, M.C. Nussbaum gibi düşünürler tarafından feminist düşüncenin ana kavramı olarak görülmüştür. Buradaki uslamlama açık ve kısadır: eğer insan cinsiyetsiz bir biçimde ve bir akıl varlığı olarak kavranıyorsa kadının da bir insan ve akılsal bir varlık olarak tüm insan haklarına sahip olması gerektiği açıktır. Kadının insan haklarının yok sayılması, buna karşı çıkılması, o nedenle, ahlâksal olarak kabul edilemez.⁽¹⁾

Birey olma, otonomi, haklar, onur, kendine saygı Aydınlanmacı liberalizmin en başta gelen terimleridir. Kadınlar bu terimleri kullanıyor, başkalarına öğretiyorlar. Söz konusu terimler sanki sosyo-kültürel yapılanmayı eleştirmek için en doğru terimlmiş gibi algılanıyor. Kadının yoksul yaşam niteliğini dönüştürmede/değiştirmede sanki vazgeçilmez öneme sahiplermiş gibi düşünülüyor. Bu durum bazı bakımlardan çok derin bir paradoksu içerir gibidir. Çünkü, birçok feminist tarafından liberalizm ve onun temel kavramları kadının gereksinimlerine ve amaçlarına hiç de uygun olmayan

bir ahlâki ve politik teori olarak düşünülmektedir. Feminist düşünürler liberalizmi reddetmek ve feminizmi yeniden tanımlamak için yirmi yıldan fazla bir süreden beri çok büyük çaba sarfetmekte. Alison Jaggar'ın ve çok etkili olmuş olan *Feminist Politika ve İnsanın Doğası* adlı kitabında insan doğasının liberal kavramının kadının özgürleşmesi için uygun bir felsefi temel oluşturamayacağını söyler. Feminist düşüncenin önde gelen birçok temsilcisi Jaggar'ın bu yargısını paylaşırlar ve onlar, liberalizmin kadının kaygılarını en iyi olasılıkla ihmal ettiğini ve en kötü olasılıkla da kadının ilerlemesinin, özgürlüğünün düşmanı olduğunda birleşirler.⁽²⁾

Ancak; liberal düşüncenin feminist teori ile olan bağı bütünüyle yadsınmasa da ona yöneltilen iki temel eleştiri dikkate alınmayı hak eder. Bunlar;

1) Objektif akıl yoktur.

2) İnsanın davranışları ne rasyoneldir ve ne de cinsiyet bakımından tarafsızdır.

Objektif akılcılığı eleştirenlerin önde gelen isimlerinden Catharine MacKinnon'a göre; aslında *liberal akıl* yerleşik, geleneksel ve erkek aklın kendisinden başkası değildir. Liberalizmin akli bu son derece taraflı, yanlı ve ataerkil aklın objektif bir biçimde sunulmasından başka bir şeyi ifade etmez. Özetle; liberal düşüncenin akıl kavrayışı ne objektiftir ne de tarafsızdır.⁽³⁾

Şimdi; eğer akıl ve objektiflik kadını nesneleştirme açısından tarihsel ve kültürel olarak zorunlu bir bağı taşıyorsa, kadının rasyonelliği son derece sorunlu görünür. Böyle bir

kavrayış ya kadının kendi doğasını aşmasını talep eder ki "bu saygın bir erkek" olmak demektir, ya da nesneleştirilen değil de "nesneleştirilen" olma bakımından akıldışılığın kadınla özdeşleştirilmesiyle sonuçlanır. MacKinnon'a göre bu her iki durumda da kadın, kadın olarak akılsallığını yaşayamaz. Buradan varılacak sonuç açıktır: liberal akıl anlayışı ne cinsiyetsizdir ne de tarafsızdır ve bundan dolayı da feminist teorisinin kendisine yöneleceği bir düşünce olamaz.⁽⁴⁾

Son yıllarda evrimci ahlâk anlayışının gittikçe daha çok taraftar bulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Sosyo-biyolojik bir bakış açısından hareket eden bu anlayışa göre, insan doğası özünde süreçsel bir özellik gösterir. İnsanın öyle zaman ve mekân üstü olan değişmez bir doğası, yapısı ya da özü yoktur. O nedenle; insanın doğası gereği akıllı, otonom veya cinsiyet bakımından tarafsız bir tanımını yapmak olanaksızdır. İnsan davranışları geçmişteki genlerin seçimi ve yapısı tarafından belirlenmiştir. Genetik olarak belirlenmiş davranış kalıpları aslında koşullara kendini uydurmuş olan baskın bireylerin davranış kalıplarıdır ki onlar aynı zamanda toplumsal, kültürel ve sosyal örüntüleri de biçimler ve belirler. Bu davranış kalıplarının ne akılsal ve ne de cinsiyet bakımından tarafsız olduğunu söyleyemeyeceğimiz gibi onların otonom bir biçimde oluşturulduğunu da söyleyemeyiz. İnsanlar geçmişten genlerinin getirmiş olduğu davranış kalıplarının taşıyıcısıdır. Liberalizmin; özgürlük, haklar ve akıl konusundaki ısrarlı vurguları bencil genlerin kendisini koruma ve devam ettirme

* Doç.Dr. Muğla Üniversitesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi

(1) Ruth E.Groenhout, "Essentialist Challenges to Liberal Feminism", *Social Theory and Practice* (Vol.28, No.1, 2002); M. Craven Nussbaum, *Sex and Social Justice* (Oxford University Press, 1999). Özellikle 1.11. makaleler. Ama konu ile ilgili çok önemli tartışmalar için aynı çalışmada "The Feminist Critique of Liberalism" adlı makaleye bakılabilir.

(2) Alison Jaggar, *Feminist Politics and Human Nature* (Iowa, NS:Rowman and Allanheld, 1985), s.47-8

(3) Catharine MacKinnon, *Toward a Feminist Theory of the State* (Harvard University Press, 1989), s.162-163.

(4) *Ibid.*, s.165 ve devamı.

isteğine yönelik stratejisinden başka bir şey değildir. Randy Thornhill ve Craig T. Palmer'ın yazdıkları kitabın başlığına göz atmamız bile evrimci bakış açısına ilişkin güçlü bir ipucu taşır: *Tecavüzün Doğal Tarihi: Cinsel Baskının Biyolojik Temelleri*. Steven Pinker ise eğlence sanatının tüm dallarının ve benzeri şeylerin insanın kendi türünü devam ettirmesinin yollarından başka bir şey olmadığını söyler.⁽⁵⁾

Liberal anlayışa ve de liberal feminizme en sert eleştiri hiç kuşkusuz evrimci ahlâk tarafından yöneltilir. Çünkü, o, kadın ve erkeğin kendi benzerini yaratma işlevinde sonsuza dek birbirinin karşısına konduğunu iddia eder. Her iki cinsin, o nedenle, farklı rolleri ve stratejileri izlemesi doğaldır; yani kadın ve erkeğin akıl aracılığı ile *birliğe* ulaşmaları ne olanaklıdır ve ne de istenilir bir şeydir. Kadın ve erkek olmanın rasyonallitesi farklıdır ve bunu belirleyen de genlerin ta kendisidir. Uzun zaman dilimi içinde oluşan kadınlık ve erkeklik genleri kadın ve erkek olmanın kendisini tanımlar. O nedenle; kadın ve erkek arasındaki farklılıklar giderilemez; dolayısıyla da onlara ilişkin ortak bir kavramsallaştırmadan söz edilemez. Bu durumda; liberal düşünce varsayımlarını yeniden gözden geçirmek durumundadır. Ve eğer biri hâlâ liberal tutumunu sürdürmek istiyorsa en azından şunu bilmelidir ki, erkek akli kadın aklıdır. Bu ise, hiç kuşkusuz liberalizm ile feminizm arasındaki ilişkinin olanaksız olduğunu söylemekten başka bir anlama gelmez. Özetlenecek olursa; liberalizme yöneltilen her iki eleştirinin temelinde ortak bir insan anlayışının inkârı bulunur. Buna göre, cinsiyeti ve toplumsal cinsiyeti aşan ve onun

üzerinde var olan bir insan tanımı yoktur. Ortak insan doğasının yokluğu ise ortak aklın yokluğu anlamına gelir. Ve bu da liberal feminizmin dayandığı temel varsayımları hiç kuşkusuz geçersiz kılar. Hatta daha da ileri gidilerek, liberal düşüncenin kendisinin dayandığı insan kavramının tümünden yanlış ve temelsiz olduğu söylenebilir.⁽⁶⁾

LIBERALİZM, ÖZCÜLÜK VE KARŞI OKUMALAR

Liberalizme yönelik en yıkıcı ve en sarsıcı feminist eleştiri insanın özsel bir doğası olmadığına yönelik düşünceden gelir. Çünkü liberal düşünce tüm ahlâki değerlerin ve hakların kaynağını ortak bir insan doğasına dayandırır. Ve bu bakımdan liberal düşünce kaçınılmaz olarak özcüdür. Ortak insan doğası tümel bir kavrayıştır ve bu doğadan hareketle öne sürülen insan hakları zorunlu olarak tümeldir. Ancak, eğer evrensel insan doğası yok ise, tam tersine, kadının ve erkeğin farklı doğalarından söz etmek meşru ise, o zaman da, evrensel insan haklarından söz etmek olanaksızdır. Zaten postmodern söylemin kendisi de her türden özcü anlayışı reddeder; özellikle insanın doğası olduğunu. Dolayısıyla, postmodern söylemlerin kendisi de liberalizme teorik olarak karşıt bir duruşu sergilerler. Onlara göre de, liberal düşünce aslında erkeğin doğasını yansıtır. Liberal teori kadınının erkek tarafından sömürsünün meşrulaştırılmasından, yüceltilmesinden, korunmasından ve akıl kavramı ile evrensel insan masalı altında gizlenilmesinden başka bir şey değildir.

Ben burada özellikle MacKinnon'un görüşleri ile kendimi sınırlayacağım,

çünkü önceden de belirttiğim gibi yirmi yıldan fazla bir süreden beri liberalizme ve feminist liberalizme karşı feminist düşünürlerden son derece büyük eleştiriler yöneltilmektedir. Onların hepsini burada ele almak ise çalışmanın boyutlarını aşar. MacKinnon akıl, nesnellik ve hukuk kavramlarını eleştirisinin merkezine alır. Ona göre kadınlık ve erkeklik sosyal olarak oluşturulmuş kategorilerdir. MacKinnon özcü bir kavrayışı reddettiğinden dolayı kadın ve erkek olmanın sosyal kategori dışında ne anlama geldiği üzerinde durmaz. Ancak, baskıcı ve cinsiyetçi hiyerarşinin tüm toplumların evrensel bir özelliği olduğunu söylediğinde de özcü düşüncenin çığına yaklaşır. Çünkü, kadının ve erkeğin doğaları gereği birbirlerinden farklı olduğunu söylemek böyle bir sonucu kaçınılmaz kılar. Burada, kültür ve sosyal kategoriler neredeyse ikinci bir doğa yerine konmakta gibidir. Bununla birlikte; MacKinnon ileriye yönelik pek umutsuz değildir; belki gelecekte kadınlık ve erkeklik olmayacaktır; yani insan olma cinsiyetçi bir kavrayışın dışına uzanacaktır.⁽⁷⁾ Ama bu hiç kuşkusuz kadın ve erkeğin özcü kavranışına dönmekten başka bir şey değildir. Ve yine bu temelde, MacKinnon'un liberal anlayıştan pek de uzaklaşmadığı söylenebilir.

SOSYOBİYOLOJİ VERSUS LIBERALİZM

Cinsiyetçi özcülük ile sosyobiyojistik anlayışı birleştiren ortak nokta her ikisinin de cinsiyete bir öz atfetmeleridir. Sosyobiyojistler kadın ve erkeğin özsel olarak birbirinden farklı olduğunu savunurlar. Ancak, onların liberal düşün-

ceye karşı olmalarının temelinde biyoloji üzerinde yükselen tutumları yer alır. Bu anlayışa göre, cinsiyetler uzun süren evrimsel değişime tarafından belirlenmiştir. Bu evrimsel değişimin temelinde ise *üreme başarısına* ilişkin kaygı bulunmaktadır. Bu üreme başarısı genetik olarak gelecek kuşaklara geçer. Kadın ve erkek üreme sürecinde farklı işlevler üstlenir. Erkeğin üremedeki rolü kısadır ve zahmeti içermez. Buna karşın kadının üremedeki rolü uzun ve çok zahmetlidir. O, büyük bir çabayı, emeği ve duyarlılığı içine alan uzun bir zamanı gerektirir. Dokuz ay süren hamilelik dönemi, iki yaşından beş yaşına kadar sürebilen emzirme ve bakım bunu açıkça ortaya koyar. Üreme konusundaki bu iki farklı işleve bakıldığında kadının birlikte olacağı kimseyi seçmede hayli seçici davranması anlaşılır bir şey olarak karşımıza çıkar. Kadının çocukların büyütülmesinde duyarlı olacağını düşündüğü kimselerle birlikte olması ve buna izin vermesi bu bakımdan doğaldır. Erkeğin rolüne üreme stratejisi açısından bakılacak olursa, onun mümkün olduğunca hamileliklerin sayısını artırması ve bir hamilelik için en az zamanı ayırması doğru olan bir şeydir.

Sosyobiyojistik usamlamanın temelinde yatan düşünce şudur: Üremeye ilişkin iki farklı rol ve iki farklı strateji kadın ve erkeğin davranışlarını genetik olarak belirler. Kültürel ve sosyal farklılıklar aslında doğal ve genetik farklılıklar tarafından belirlenmiştir.⁽⁸⁾ Bu anlayışa göre, erkeğin önüne çıkan kadın ile her fırsatta ilişki kurma arzusu aslında erkeğin genetik açıdan programlanmasından kaynaklanır. Hatta bazıları tecavüzü erkeğin üremeye programlanmasının bir tezahürü olarak görmekte-

(5) Randy Thornhill and Craig T. Palmer, *A Natural History of Rape: Biological Bases of Sexual Coercion* (MIT Press, 2000); Steven Pinker, *How the Mind Works* (New York, 1997).

(6) Susan Moller Okin, *Justice, Gender, and the Family* (New York; Basic Books, 1989).

(7) Ruth L. Groenhout, "Essentialist Challenges to Liberal Feminism", s. 60 ve ilerisi; Linda J. Nicholson (ed), *Feminism/Postmodernism* (New York: Routledge, 1990).

(8) İbid., s. 62 ve ilerisi.

dirler.⁽⁹⁾ Kadın doğası gereği monogamdır ve tüm enerjisini çocuklarına verir. Bu durum kadın ve erkek olarak genetik mirasımızdır ve buna karşı çıkmak doğaya, daha doğrusu genlere, karşı anlamsız ve sonuçsuz bir savaştan başka bir şey olamaz. Kadın ve erkek arasındaki farklılıklar yalnızca üreme stratejileri ile sınırlı değildir. Kadının daha duygusal, şefkatli, merhametli ve fedakâr olması ve buna karşı erkeğin yaşamın tüm alanlarında daha saldırgan olması *üreme başarısını* dikkate alan genlerin yaşam savaşında egemen olmalarının bir sonucudur. Şimdi; buradan geriye baktığımızda, MacKinnon'ın kadın ve erkeğe tamamen farklı doğalar atfetmesi ile sosyobiolojik temelli olan kadın ve erkek doğası tanımlarının birbirinden farklı olmadığı söylenebilir. Her iki anlayışa göre de; erkek doğası gereği saldırgan, cinsel olarak çokçu, şiddete eğilimli ve cinsel açıdan baskındır. Kadın, buna karşın, doğası gereği sevecen, koruyan, itaat eden, cinsel açıdan monist, cinsel dürtülerine kulak asmayan ve de çocuklarının bakımı ve büyümesine kendini vakfedendir. Her iki yaklaşımın kendisi, kadın ve erkek arasındaki farklılıkların nedenleri konusunda birbirlerinden ayrılışlar da kadının ve erkeğin doğasının ne olduğu konusunda neredeyse tam bir fikir birliği içindedirler.

SOSYAL POLİTİKALAR VE CİNSİYET SÖYLEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Üzerinde düşünülmesi gereken önemli konulardan biri de cinsiyet söylemlerinin sosyal politikalar bakımından sonuçlarıdır. MacKinnon'ın düşüncelerine ahlâki ve politik kaygılar ciddi anlamda eşlik ederken sosyobi-

yolojistlerin buna benzer bir kaygı taşımadığı söylenebilir. Onlar, kadın ve erkek arasındaki farklılıkların sosyal yansımaları olduğunu kabul ederler. Çünkü, erkeğin *doğal saldırganlığı* ve cinsel baskınlığı doğal olarak sosyal alana da yansiyacaktır. Buna karşın, kadının doğal olarak kendinde taşıdığı şefkat, bakım ve koruma duyguları onu sosyal alanda güçsüz bırakmakla birlikte insan ırkının kendini devam ettirmesi bakımından etkili ve önemlidir. Zaten, kadınlar genetik yapıları gereği kendileri için başarı yaratmaktansa başarılı erkeklerle yönelmeyi tercih ederler. Açıkça görüleceği gibi, sosyobiolojik yaklaşım herhangi bir sosyo kültürel eleştiri geliştirmeyi ve içermez. Bu nedenle; onun daha çok *status quo*'yu doğrulayacak açıklamalar ortaya koyduğu söylenebilir. Çünkü, eğer her şey doğa tarafından dikte ediliyorsa, ona karşı gelmek nafilidir. Başka bir ifadeyle; *status quo* ya da doğa değiştirilemez bir özüm kadın ve erkek özelinde yansımından başka bir şey değildir. Özetle, sosyobiolojist anlayış cinsiyetler arasındaki hiyerarşiyi ve onun sosyal ve kültürel alandaki görünümünü kabul eder. Ancak "olan"dan "olması gereken" ilişkin geçilebilirliğin sosyobiolojist kavrayışın unuttuğu ya da görmezden geldiği en önemli nokta olduğu da açıktır.

Sosyobiolojist teoriyi benimseyenler arasında ciddi bir çatışma konusu var ki o da şöyle ifade edilebilir: I) Evrim teorisi insan doğasına ilişkin gerçeğin önemli bir bölümünü oluşturur. II) Evrim teorisi insan doğasına ilişkin gerçeğin bütününi oluşturur. Birinci görüşü benimseyenler evrim araştırmalarının insanın ne olduğuna ilişkin doğru bir kavrayışa bizi ulaştır-

bileceğini benimsemekle birlikte insan anlamının tek ve vazgeçilmez yolunun sosyobioloji olmadığını da kabul ederler. İkinci görüş, indirgemeci sosyobiolojizm olarak da nitelenebilir. Buna göre, insana ilişkin doğrular ancak ve ancak evrim bilim tarafından ortaya konabilir. Zaten ve bir bakıma da, insan evrimsel mirasın toplamından başka bir şey değildir. Dolayısıyla, insanın ne olduğu, insanın akılsallığı, insanın geliştirdiği ahlâki ve politik söylemler de dahil olmak üzere tüm insansal etkinlikler evrimsel çalışmaların/araştırmaların konusudur ve de ancak onun aracılığı ile aydınlanabilir.⁽¹⁰⁾

İndirgemeci sosyobiolojik evrimsel gelişimin insan yaşamının tüm alanlarını belirlediğini iddia eder. Örneğin, akılsallık aslında biyolojik olarak "uygun olmaktan" başka bir şey değildir. Başka bir ifadeyle, "biyolojik akılsallık" hayatta kalma ve birinin genlerini çoğaltması ve devamını sağlama çabasından başka bir şey değildir. Özetle; *akılsallık hayatta kalma başarısını göstermektedir*. Eğer, biri, dinsel nedenlerle yalnız yaşamayı seçiyorsa aslında "irrasyonel" davranmış olur. Bu anlayışa bütünsel olarak bakıldığında, onun, kadın ve erkeğin ortak bir doğaya sahip olduğuna ilişkin bir kabule izin vermeyeceği açıktır. Biyolojik üretim stratejisi kadın ve erkek için ayrı ayrı olduğundan her iki cins için rasyonel olanın da farklı olması zorunludur. Kadın için rasyonel olan erkek için irrasyonel olandır ve bunun tersi de doğrudur.⁽¹¹⁾

Konumuz burada esas olarak sosyobiolojiji ele almak değildir. Bizi ilgilendiren onun liberal düşünce, doğal

haklar ve liberal feminizm açısından ne anlama geldiğini incelemektir. Kesin olan bir şey vardır ki, o da şudur: sosyobiolojik bakış açısından liberal haklar yalnızca bir illüzyondur, yani aldatmacadır. Liberal düşünce genlerin biyolojik gerçekliğini unutmış yaşlı ve hasta bir iyilikseverin düşüncesinden başka bir şey değildir. Tüm insanların temel haklara sahip olduğu düşüncesi hoş ve eğlenceli olabilir ama biyolojik gerçeklik açısından boş ve anlamsızdır. Gerçeğin bize anlattığı şey şudur: talihli olan güçlü ve sağlıklı genlere sahip olarak iyi bir çevrede yaşar ve böyle biri de çok daha başarılı olur. Zayıf genlerle kötü bir ortamda yaşayan biri hiç kuşkusuz başarısız olacaktır. Liberalizmin kutsadığı insan haklarının bu durumda uyandırıcı etkisinden başka hiçbir etkisi, anlamı ve önemi yoktur. Yani liberal haklar hoş ama boştur. Birisinin genlerini Sudan veya Cibutu'da yaşama getirmesi tamamen akıldışıdır. Sonra; hakların etik söylemin özsel bir yanını ifade ettiği de doğal olarak anlamsızdır. Özetle; ahlâk ve politika aslında biyolojiktir. Dolayısıyla; cinsiyete dayalı hiyerarşi kaçınılmaz bir biçimde insanın genlerine işlenmiştir. Bu durumda "Genlerim kaderimdir/belirlenimimdir" sloganı pek de yanlış olmayacaktır. Haklardan ve adaletten söz etmek hoş ama gerçek dünyada yalnızca biyolojik gerçeklikler vardır. Ve ikisi arasında bir tercih yapmanın da pek olanağı yok gibidir.⁽¹²⁾

(10) *Ibid.*, s. 64.

(11) *Ibid.*, s. 65

(12) E.O.Wilson, "The Morality of Gene", *Sociobiology: The New Synthesis* (New York Press, 1995), s.153-64.

(9) *Ibid.*, s. 63.

dirlir.⁽⁹⁾ Kadın doğası gereği monogamdır ve tüm enerjisini çocuklarına verir. Bu durum kadın ve erkek olarak genetik mirasımızdır ve buna karşı çıkmak doğaya, daha doğrusu genlere, karşı anlamsız ve sonuçsuz bir savaştan başka bir şey olamaz. Kadın ve erkek arasındaki farklılıklar yalnızca üreme stratejileri ile sınırlı değildir. Kadının daha duygusal, şefkatli, merhametli ve fedakâr olması ve buna karşı erkeğin yaşamın tüm alanlarında daha saldırgan olması *üreme başarısını* dikkate alan genlerin yaşam savaşında egemen olmalarının bir sonucudur. Şimdi, buradan geriye baktığımızda, MacKinnon'ın kadın ve erkeğe tamamen farklı doğalar atfetmesi ile sosyobiolojik temelli olan kadın ve erkek doğası tanımlarının birbirinden farklı olmadığı söylenebilir. Her iki anlayışa göre de; erkek doğası gereği saldırgan, cinsel olarak çokçu, şiddete eğilimli ve cinsel açıdan baskındır. Kadın, buna karşın, doğası gereği seven, koruyan, itaat eden, cinsel açıdan monist, cinsel dürtülerine kulak asmayan ve de çocuklarının bakımı ve büyümesine kendini vakfedendir. Her iki yaklaşımın kendisi, kadın ve erkek arasındaki farklılıkların nedenleri konusunda birbirlerinden ayrılırlar da kadının ve erkeğin doğasının ne olduğu konusunda neredeyse tam bir fikir birliği içindedirler.

SOSYAL POLİTİKALAR VE CİNSİYET SÖYLEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Üzerinde düşünülmesi gereken önemli konulardan biri de cinsiyet söylemlerinin sosyal politikalar bakımından sonuçlarıdır. MacKinnon'ın düşüncelerine ahlâki ve politik kaygılar ciddi anlamda eşlik ederken sosyobi-

yolojistlerin buna benzer bir kaygı taşımadığı söylenebilir. Onlar, kadın ve erkek arasındaki farklılıkların sosyal yansımaları olduğunu kabul ederler. Çünkü, erkeğin *doğal saldırganlığı* ve cinsel baskınlığı doğal olarak sosyal alana da yansıtacaktır. Buna karşın, kadının doğal olarak kendinde taşıdığı şefkat, bakım ve koruma duyguları onu sosyal alanda güçsüz bırakmakla birlikte insan ırkının kendini devam ettirmesi bakımından etkili ve önemlidir. Zaten, kadınlar genetik yapıları gereği kendileri için başarı yaratmaktansa başarılı erkeklerle yönelmeyi tercih ederler. Açıkça görüleceği gibi, sosyobiolojik yaklaşım herhangi bir sosyo kültürel eleştiri geliştirmeyi ve içermez. Bu nedenle; onun daha çok *status quo*'yu doğrulayacak açıklamalar ortaya koyduğu söylenebilir. Çünkü, eğer her şey doğa tarafından dikte ediliyorsa, ona karşı gelmek nafilidir. Başka bir ifadeyle; *status quo* ya da doğa değiştirilemez bir özün kadın ve erkek özelinde yansımalarından başka bir şey değildir. Özetle, sosyobiolojist anlayış cinsiyetler arasındaki hiyerarşiyi ve onun sosyal ve kültürel alandaki görünümünü kabul eder. Ancak "olan"dan "olması gereken" ilişkin geçilebilirliğin sosyobiolojist kavrayışın unuttuğu ya da görmezden geldiği en önemli nokta olduğu da açıktır.

Sosyobiolojist teoriyi benimseyenler arasında ciddi bir çatışma konusu var ki o da şöyle ifade edilebilir: I) Evrim teorisi insan doğasına ilişkin gerçeğin önemli bir bölümünü oluşturur. II) Evrim teorisi insan doğasına ilişkin gerçeğin bütünü oluşturur. Birinci görüşü benimseyenler evrim araştırmalarının insanın ne olduğuna ilişkin doğru bir kavrayışa bizi ulaştırı-

bileceğini benimsemekle birlikte insan anlamının tek ve vazgeçilmez yolunun sosyobioloji olmadığını da kabul ederler. İkinci görüş, indirgemeci sosyobiolojizm olarak da nitelenebilir. Buna göre, insana ilişkin doğrular ancak ve ancak evrim bilim tarafından ortaya konabilir. Zaten ve bir bakıma da, insan evrimsel mirasın toplamından başka bir şey değildir. Dolayısıyla, insanın ne olduğu, insanın akılsallığı, insanın geliştirdiği ahlâki ve politik söylemler de dahil olmak üzere tüm insansal etkinlikler evrimsel çalışmaların/araştırmaların konusudur ve de ancak onun aracılığı ile aydınlatılabilir.⁽¹⁰⁾

İndirgemeci sosyobioloji evrimsel gelişimin insan yaşamının tüm alanlarını belirlediğini iddia eder. Örneğin, akılsalılık aslında biyolojik olarak "uygun olmaktan" başka bir şey değildir. Başka bir ifadeyle, "biyolojik akılsallık" hayatta kalma ve birinin genlerini çoğaltması ve devamını sağlama çabasından başka bir şey değildir. Özetle; *akılsallık hayatta kalma başarısını göstermektedir*. Eğer, biri, dinsel nedenlerle yalnız yaşamayı seçiyorsa aslında "irrasyonel" davranmış olur. Bu anlayışa bütünsel olarak bakıldığında, onun, kadın ve erkeğin ortak bir doğaya sahip olduğuna ilişkin bir kabule izin vermeyeceği açıktır. Biyolojik üretim stratejisi kadın ve erkek için ayrı ayrı olduğundan her iki cins için rasyonel olanın da farklı olması zorunludur. Kadın için rasyonel olan erkek için irrasyonel olandır ve bunun tersi de doğrudur.⁽¹¹⁾

Konumuz burada esas olarak sosyobiolojiiyi ele almak değildir. Bizi ilgilendiren onun liberal düşünce, doğal

haklar ve liberal feminizm açısından ne anlama geldiğini incelemektir. Kesin olan bir şey vardır ki, o da şudur: sosyobiolojik bakış açısından liberal haklar yalnızca bir illüzyondur, yani aldatmacadır. Liberal düşünce genlerin biyolojik gerçekliğini unutmış yaşlı ve hasta bir iyilikseverin düşüncesinden başka bir şey değildir. Tüm insanların temel haklara sahip olduğu düşüncesi hoş ve eğlenceli olabilir ama biyolojik gerçeklik açısından boş ve anlamsızdır. Gerçeğin bize anlattığı şey şudur: talihli olan güçlü ve sağlıklı genlere sahip olarak iyi bir çevrede yaşar ve böyle biri de çok daha başarılı olur. Zayıf genlerle kötü bir ortamda yaşayan biri hiç kuşkusuz başarısız olacaktır. Liberalizmin kutsadığı insan haklarının bu durumda uyandırıcı etkisinden başka hiçbir etkisi, anlamı ve önemi yoktur. Yani liberal haklar hoş ama boştur. Birisinin genlerini Sudan veya Cibutu'da yaşama getirmesi tamamen aktıdır. Sonra; hakların etik söylemin özsel bir yanını ifade ettiği de doğal olarak anlamsızdır. Özetle; ahlâk ve politika aslında biyolojiktir. Dolayısıyla; cinsiyete dayalı hiyerarşi kaçınılmaz bir biçimde insanın genlerine işlenmiştir. Bu durumda "Genlerim kaderimdir/belirle-nimimdir" sloganı pek de yanlış olmayacaktır. Haklardan ve adaletten söz etmek hoş ama gerçek dünyada yalnızca biyolojik gerçeklikler vardır. Ve ikisi arasında bir tercih yapmanın da pek olanağı yok gibidir.⁽¹²⁾

(10) *Ibid.*, s. 64.

(11) *Ibid.*, s. 65

(12) E.O.Wilson, "The Morality of Gene", *Sociobiology: The New Synthesis* (New York Press, 1995), s.153-64.

(9) *Ibid.*, s. 63.

LIBERALİZM VE ONA YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER ÜZERİNE

Önce şunun altını çizmek gerekir ki, cinsiyetçi özcülük, kültürel özcülük ve de sosyobiyojik özcülük içselci özcülükten tamamen farklı olmanın yanı sıra aynı zamanda indirgemeci bir niteliğe sahip olmaları bakımından da ondan ayrılırlar. İçselci özcülük insanın sahip olduğu temel niteliklerden hareketle onu tanımlamaya yönelir ve bu temel nitelikleri de mutlak anlamda sınırlamaz. Şimdi sorulması gereken soru şudur: indirgemeci özcü anlayışlar tarafından liberalizme yönelik eleştiriler haklı mıdır? Eğer bu sorunun yanıtı evet ise o zaman liberal feminizmin kendisi de bazı temel varsayımlarını sorgulamak zorunda değil midir? Liberal düşüncenin üzerine titrediği otonomi meselesi üzerinde özellikle durmak gerekiyor. MacKinnon için otonomi bireyin ya sahip olduğu ya da sahip olmadığı bir şey değildir. Otonomi sosyal ve kültürel bağlamda anlam ve işlev kazanır. Dolayısıyla, otonomi metafizik bir boyuta sahip olmadığı gibi, birey de metafizik bir birlik değildir. Kadının yaşamındaki seçimleri sosyal ve kültürel faktörler tarafından belirlenmektedir. Örneğin, kadın cinselliğin nesnesi olduğu kadar şiddetin de nesnesi haline getirilebilmektedir. Yani, kadın her türlü sömürünün nesnesi yapılmaktadır. Ancak Ruth E. Groenhout'un çok doğru bir biçimde belirttiği gibi böylesi bir kültürel ve sosyal yapı yalnızca kadınların değil erkeklerin de yaşamını yok etmektedir. Erkeğe sosyal ve kültürel kategoriler tarafından dayatılan roller bir birey olarak erkeğin de insan olma idealini ve işlevini budamaktadır.⁽¹³⁾ Sosyal ve toplumsal kategoriler erkeği irrasyonel

saldırğanlığın ve cinsiyetçi köleleştirilmenin araçsal öznesi durumuna getirilmektedir. İki cinsiyetten birini nesne konumuna indirgeyen sosyal ve kültürel yapı aslında insan yaşamını yıkan bir dünya yaratmaktadır. Böyle bir dünyada otonomi yoktur zaten. Bununla birlikte, MacKinnon'un liberal düşünceye yönelttiği eleştiriden öğrenilmesi gereken şey otonomiye dar sınırlar içinde düşünmemiz gerektiğidir. Otonomi hukuksal zeminden kültürel-sosyal zemine taşınmak durumundadır. Hukuksal zeminde kalan otonomi içinde insan olmayan süslü bir elbiseye benzer.

Sosyobiyojistler tarafından yöneltilen eleştirilere gelince. Şunu kabul etmek gerekir ki, insan *bedensiz akıldan* mürekkep değildir. Yani, insan salt akıl varlığı değildir. Nussbaum'un söylediği gibi her insan acıyı, sevinci ve ölümü kendi bedeninde yaşar. İnsan yaşamı fiziksel bir ortamı gerekli kılar. O nedenle; fiziksel gereksinimlerimiz, evrimsel mirasımız, hormonlarımız bedensel varlığımız ile son derece yakından ilgilidir.⁽¹⁴⁾ Bu sayılanlar bizim özgürlüğümüzü ve sorumluluğumuzu olumsuzlamaz ama onları sosyal-kültürel boyut içinde nasıl ele almamız gerektiğine ışık tutar. Şurası açıktır ki, özgürlük ve sorumluluk boşlukta gerçekleşmez. Sosyal, kültürel ve fiziksel boyut dışında insanın niçin ve neden birbirine saygı duyması gerektiği, diğerine yardım etmesinin anlamı veya insana insan olduğu için saygı duyma gereği boşlukta kalacaktır. Cinsiyetçi özcülüğün temel problemi farklılığı tözsel kılmasıdır; ortak olanı değil. Farklılığın tözsel kılması ise ortak ahlâki kaygıların ve ortak sorumluluğun paylaşılmasını neredeyse olanaksız kılmaktadır. Bu noktada Nussbaum'un benimsediği içkin

özcülük (*internalist essentialist*) anlayışının tüm indirgemeci anlayışların karşısında yer aldığını da belirtmek gerekir.⁽¹⁵⁾

Ancak burada üzerinde durulması gereken asıl konu *kültürel ve genetik* belirlenimciliktir. Her iki belirlenimcilik ahlâki olarak son derece tehlikeli ve yıkıcıdır. Dolayısıyla; bu her iki anlayışın liberal düşünceye ve liberal feminizme yönelttiği eleştiriler bazı bakımlardan haklı ve doğru olmakla birlikte özellikle farklılığın tözsel kılması ve belirlenimciliği meşrulaştırmaya olanak vermeleri bakımından şüpheyle karşılanmayı hak eder görünürler. Çünkü, her iki anlayışın dayandığı insan anlayışı edilgen bir insan kavrayışına dayanır. Bu ister sosyal-kültürel isterse de fiziksel güçler anlamında olsun insan her halükarda etkilerin nesnesi konumuna indirgenmektedir. Sosyobiyojik bakış açısından insan, genlerin taşıyıcılığını yapan araçsal nesnedir. Üreme *telosu* genler aracılığıyla insanı araçsallaştırmaktadır. Çünkü, Groenhout'un dediği gibi "üreme evrim tanrıları arasındaki tek ve asıl tanrıdır" burada.⁽¹⁶⁾

MacKinnon'un bakış açısından ise cinsiyet ilişkileri aslında iktidar/güç ilişkileridir. Kendimizi belli bir cinsiyet ışığında tanımlamamız aslında sosyo-kültürel dünyaya ilişkin belirlenmişliğimizi ifade eder. Avlayan ve avlanan ya da nesneleştirilen ve nesneleştirilen dikotomisi değiştirilemez bir kader gibidir. Oysa, J. Stuart Mill kendi döneminin inanılmaz cinsiyetçi yapılanmasına karşı sosyo-kültürel gerçekliğe farklı bakabilmişti. Mill, kadını köleleştirilmenin, ikincil kılmanın derin bir kötülüğü ifade ettiğini söyler. Eğer insanın kendini tanımlaması sosyo-kültürel belirlenimlerin bir sonucu ise Mill nasıl oluyor da kadını insan olarak görebiliyor?⁽¹⁷⁾ Sonra; kadının aynı kategoriler ışığında kendini insan olarak tanıması da son derece problematik görünmektedir. Evrim insanın doğasını anlamada önemlidir; cinsiyete dayalı nesneleştirme hukuku ve sosyal yapıyı belirleyebilir ve bu nedenle bu noktayı dikkate almak gerekir. Ancak tüm bunlar bizim kaba gerçekliğin dışına çıkmamızı engeller mi? Sonra; kadın ve erkek insan olarak cinsiyetlerinin toplamından başka bir şey olamazlar mı?

13. Ruth E. Groenhout, "Essentialist Challenges to Liberal Feminism", s.68 ve ilerisi.

14. Sarah Hardy, *The Woman That Never Evolved* (Harvard University Press, 1999), s.14-15.

(15) M. Craven Nussbaum, "Human Functioning and Social Justice: In Defense of Aristotelian Essentialism", *Political Theory* (Vol.20, No.2, 1992), s. 202-246.

(16) Ruth E. Groenhout, "Essentialist Challenges to Liberal Feminism", s.72; M. Craven Nussbaum, "The Feminist Critique of Liberalism", *Sex and Social Justice* içinde (Oxford University Press, 1999), s. 55-81.

(17) John Stuart Mill, *On Liberty and Other Writings* (Cambridge University Press, 2000).